

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

УДК 341.375

DOI <https://doi.org/10.32782/klj-2023-3.01>

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНИХ АКТИВ З РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ

Линник Тетяна Василівна,кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теоретико-правових дисциплін
Державного податкового університету

Стаття містить системний аналіз форм та механізмів реалізації програмних актів, схвалених в Україні з питань де-окупації та реінтеграції АР Крим та Севастополя. У роботі охарактеризовано особливості процесів контролю з питань реалізації відповідних програмних документів, зокрема у судовому вимірі, досліджено відповідну практику та наявну правову доктрину, визначено перспективи впливу цих процесів на деокупацію та реінтеграцію Криму як форми протидії масштабної агресії проти України, яка триває.

В статті проведено аналіз Плану невідкладних заходів з протидії російської агресії з тимчасово окупованої території України в Криму, захисту інтересів держави, громадян України та українських юридичних осіб в Криму на 2018–2019 роки, Плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території АР Крим та Севастополя 2018 року, Стратегії інформаційної реінтеграції АР Крим та Севастополя 2018 року, Стратегії розвитку кримськотатарської мови на 2022–2032 роки, Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та Севастополя 2021 року, планів її реалізації.

Автор приходить до загального висновку, що наразі в Україні вживаються системні заходи з програмного регулювання процесів деокупації та реінтеграції Криму. Ключовими структурами, залученими у відповідні процеси, як на рівні розробки відповідних програмних актів, так й у формі їх реалізації, слід вважати Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Представництво Президента України в АР Крим.

У статті вказане, що наразі ключовим питанням відповідної діяльності залишається внесення змін до Стратегії деокупації та реінтеграції Криму, корегування нової редакції Стратегії із планом дій з її реалізації та функціонування Консультативної ради з питань деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Криму. Водночас, додає автор, виконання чинних наразі оприлюднених програмних документів із деокупації Криму може бути предметом не лише суспільного контролю, але й відповідно судового розгляду в рамках адміністративного судочинства.

Ключові слова: адміністративне судочинство, план дій, програмне регулювання, російська агресія, стратегія, тимчасово окуповані території.

Lynnyk Tetiana. Mechanisms of Realization of Program Acts Regarding Reintegration of Crimea

The article contains a systematic analysis of the forms and mechanisms of implementation of program acts approved in Ukraine on the issues of de-occupation and reintegration of AR Crimea and Sevastopol. The work characterizes the peculiarities of the processes of public control over the implementation of relevant program documents, particularly in the judicial dimension, researches the relevant practice and existing legal doctrine, determines the prospects of the influence of these processes on the de-occupation and reintegration of Crimea as a form of counteraction to the ongoing large-scale aggression against Ukraine.

The article analyzes the Plan of emergency measures to counter Russian aggression from the temporarily occupied territory of Ukraine in Crimea, the protection of the interests of the state,

citizens of Ukraine and Ukrainian legal entities in Crimea for 2018–2019, the Plan of measures aimed at implementing some of the principles of state internal policy regarding the temporarily occupied territory of the AR Crimea and Sevastopol, 2018, Strategy of information reintegration of the AR Crimea and Sevastopol. 2018, Strategy for Crimean Tatar language development for 2022–2032, Strategy of deoccupation and reintegration of the temporarily occupied territory of Crimea and Sevastopol, 2021 also as plans for its implementation.

The author comes to the general conclusion that currently systematic measures are being taken in Ukraine to program regulation of the processes of deoccupation and reintegration of the Crimea. The Ministry of reintegration of the temporarily occupied territories and the Mission of the President of Ukraine in the AR of Crimea should be considered as a key structures involved in the relevant processes, both at the level of development of relevant program acts and in the form of their implementation.

The article states that currently the key issue of the relevant activity remains the introduction of changes to the Strategy for Deoccupation and Reintegration of Crimea, the correction of the new version of the Strategy with the action plan for its implementation and the functioning of the Advisory Council on deoccupation and reintegration of the temporarily occupied territory of Crimea. At the same time, the author adds, the implementation of the currently published program documents on the deoccupation of the Crimea can be subject not only to public control, but also, accordingly, to court proceedings within the framework of administrative justice.

Key words: *action plan, administrative justice, program regulation, russian aggression, strategy, temporarily occupied territories.*

Постановка проблеми. Поточні умови злочинної російської агресії як безпрецедентного в історії сучасної Європи міждержавного конфлікту, що супроводжується чисельними воєнними злочинами окупантів, вчиненням ними дій, які мають ознаки геноциду та екоциду, тотальним запереченням агресором самого інституту прав людини та загальних засад міжнародного права цивілізованих націй зумовлюють потребу в кваліфікованій оцінці, а часто й у переоцінці наявних форм правової протидії агресії, зокрема у вигляді програмних актів, схвалених Україною.

Злочинна окупація та замах на анексію Автономної Республіки Крим та міста Севастополя (далі – Крим), які агресор використовує як ключовий плацдарм власної масштабної злочинної війни проти України та погрози силою третім державам зумовлює потребу аналізу схвалених в Україні стратегічних та планових документів з питань деокупації та реінтеграції Криму у вимірі форм та механізмів оцінки їх ефективності

Оголошені тези керівництва України про наступний перегляд схваленої в 2021 році Стратегії деокупації та реінтеграції Криму з урахуванням поточних викликів у цьому вимірі потребують на додаткове системне

теоретичне підґрунтя, зокрема й у форматі оцінки ефективності відповідних засобів програмного регулювання. Отже, відповідна проблематика ставить актуальне питання опрацювання відповідної наукової методики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток російської агресії проти України, який розпочався у 2014 році в формі окупації Криму та замаху на його анексію, послідовно відображався у роботах окремих вітчизняних та іноземних авторів. Водночас відповідний науковий пошук концентрувався насамперед на питаннях оцінювання міжнародно-правового виміру злочинних діянь агресора та його окупаційних сил і структур, також у роботах містився оглядовий аналіз схваленого законодавства України з питань тимчасово окупованих територій, у цьому вимірі можна згадати публікації Б. Бабіна, Є. Борисова, О. Задорожного, О. Мережка, Е. Плешка, А. Приходько тощо. Водночас аспекти програмного регулювання відповідних процесів деокупації та реінтеграції Криму окреслювалися в роботі неурядових експертів, прикладом – Асоціації Реінтеграції Криму [21], але також насамперед у форматі аналізу відповідних міжнародних аспектів зазначених процесів.

Формулювання мети статті. За таких умов варто констатувати, що у відповідному аналізі поки не знайшов відображення підхід програмного правового регулювання, якій раніше був сформованим у наукових роботах низки вітчизняних авторів [1; 20; 22]. Зазначений доробок має використовуватися в рамках аналізу нормотворчої та правозастосовної стратегічної та планової діяльності України, зокрема щодо документів з деокупації та реінтеграції Криму, з урахуванням програмного підходу та методів компаративістики й прогнозування.

Також слід констатувати, що трансформація самих підходів у вимірі процесів деокупації та реінтеграції територій України прямо впливає з необхідності протидії масштабній російській агресії, та при цьому відповідні аспекти ще не отримали належного доктринального виміру у науковій діяльності. При цьому не слід ігнорувати й формування та розвиток за останні два роки інституцій міждержавної Кримської платформи, формування системи резолюцій міжнародних організацій та рішень міжнародних судів та арбітражів стосовно окупації Криму й відповідної послідовної діяльності низки правозахисних об'єднань.

Мета статті. За вказаних умов у поточній ситуації доцільною та суспільно витребуваною метою цієї статті вбачається дослідження ефективності реалізації програмних правових засобів протидії тимчасовій окупації Криму агресором та відповідно забезпечення деокупації та реінтеграції півострову. Задля реалізації такої поставленої мети слід вважати доцільним виконати такі завдання, як оцінка відповідної нормативної бази, зокрема схвалених програмних документів, задля послідовного порівняльного аналізу ефективності реалізації затверджених актів, дослідження наявної адміністративної та судової практики у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток законодавства України з питань тимчасово окупованих територій за перші роки окупації Криму носило

насамперед реактивний характер, а відповідні підходи правотворця, хоча й носили окремі риси програмування, не відрізнялися сталою послідовністю.

Прикладом закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12 серпня 2014 р. № 1636-VII із низкою наступних змін, що тривалий час критикувався експертним середовищем, був скасований Законом України від 1 липня 2021 р. № 1618-IX [6].

Чинний базовий закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII зазнавав змін, внесених 26 законами України [8] та у власних заключних положеннях приписував Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), серед іншого утворити спеціальний центральний орган виконавчої влади з питань тимчасово окупованої території (далі – ТОТ) України.

Цей програмний припис закону тривалий час виконувався КМУ у різних формах, спочатку постановою КМУ від 19 серпня 2015 р. № 595 із наступними змінами було запроваджене посаду Урядового уповноваженого з питань АР Крим та міста Севастополя, а надалі постановою КМУ від 24 вересня 2015 р. № 736 було утворене Державну службу України з питань АР Крим та міста Севастополя, але ці документи були скасовані у 2016 р. а відповіді державні органи – ліквідовані [2].

Замість цих органів постановою КМУ було утворене від 8 червня 2016 р. № 376 Міністерство з питань ТОТ та внутрішньо переміщених осіб (МінТОТ), яке у наступному неодноразово зазнавало змін щодо назви та функціонування, зазнавало злиття та роз'єднання із іншими міністерствами, а його положення зазнавало чисельних змін [2]. Це, зокрема, призвело до того що вже з 2020 року питання правонаступництва цього міністерства, включно з питаннями діяльності з реінтеграції Криму, стали предметом

судового розгляду в порядку адміністративного судочинства, прикладом у справі 420/7376/20 [19].

Водночас саме вказане міністерство згідно з відповідними, встановленими у Положенні про його діяльність повноважень, здійснює стратегічне планування соціально-економічного, інфраструктурного, гуманітарного та культурного відновлення і розвитку ТОТ, а також прилеглих до неї територій, ґрунтуючись на потребах та інтересах громадян України [2].

У цьому вимірі варто згадати і план заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо ТОТ Криму, схвалений розпорядженням КМУ від 28 березня 2018 р. № 218-р та скасований у 2021 р. [10]. Адже саме цей документ розроблявся вказаним міністерством, яке серед іншого мало й функціонал з координації його виконання.

Зокрема, у розпорядженні КМУ від 28 березня 2018 р. № 218-р вказувалося, що міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади приписується забезпечити виконання плану заходів та подання щокварталу до 15 числа наступного місяця МінТОТ інформації про стан виконання плану заходів за формою, встановленою цим міністерством, яке у наступному мало щорічно звітувати до КМУ [10].

Подібний функціонал зазначене міністерство з питань реінтеграції ТОТ (Мінреінтеграції) отримало й щодо Стратегії розвитку кримськотатарської мови на 2022–2032 роки, затвердженої буквально напереддень масштабної російської агресії розпорядженням КМУ від 23 лютого 2022 р. № 224-р [18]. Спільно з цією Стратегією тим самим розпорядженням КМУ було затверджене операційний план її реалізації, а органам виконавчої влади, відповідальним за виконання цього плану, приписувалося забезпечити звітування до Мінреінтеграції у формі, подібній до механізму, який раніш був встановленим розпорядженням КМУ 2018 р. № 218-р.

Також у розпорядженні КМУ 2022 р. № 224-р Мінреінтеграції приписувалося не

тільки подавати щороку до КМУ інформацію про стан виконання операційного плану, але й кожні три роки з дати схвалення цього розпорядження, а також після деокупації ТОТ Криму «проводити аналіз ефективності виконання операційного плану з метою внесення в установленому порядку КМУ пропозицій щодо його оновлення» [18].

Серед іншого у цьому документі, затвердженому за добу до масштабного російського вторгнення, примітним вбачається ставлення КМУ до часових меж деокупації Криму.

Водночас плануванням щодо деокупації та реінтеграції Криму займалися й інші центральні органи виконавчої влади, про що серед іншого свідчить чинна Стратегія інформаційної реінтеграції Криму, затверджена розпорядженням КМУ від 27 грудня 2018 р. № 1100-р [17], де координатором її виконання визначене не Мінреінтеграції, а Міністерство інформаційного розвитку України.

Водночас надалі рішенням Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБОУ) від 11 березня 2021 р. та указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 117/2021 було затверджене Стратегію деокупації та реінтеграції ТОТ Криму [16]. Після цього розпорядженням КМУ від 29 вересня 2021 р. № 1171-р було схвалене план заходів з реалізації цієї Стратегії [9], а у наступному, вже за умов масштабної російської агресії розпорядженням КМУ від 4 квітня 2023 р. № 288-р до плану заходів з реалізації Стратегії було внесене зміни, він був викладеним у новій редакції [7].

Варто вказати, що сама редакція Стратегії у передбачений законом спосіб з 2021 року змінена ще не була, при цьому якщо для плану КМУ 2021 р. очевидною підставою схвалення був сам факт затвердження Стратегії, то передумови й підстави схвалення плану 2018 р. та змін до плану 2021, здійснених у 2023 р., у цих документах не визначені. Разом із тим нова редакція плану 2023 р. [7], як й редакція плану 2021 р. [9], передбачає подібний до плану 2018 р. механізм контролю за його виконанням, за участі Мінреінтеграції.

Наразі у публічному доступі відсутні документи щодо звітування про виконання скасованого плану 2018 р. та стосовно виконання редакції плану 2021 р., заміненої на нову у 2023 р., також немає оприлюднених документів щодо оцінки ефективності виконання цих правових програмних актів. Наразі ключовим питанням виконання плану 2023 р. залишається його об'єктивно часткове корегування із текстом Стратегії, яка з 2021 року змін не зазнала.

Водночас очевидно, що підготовка змін до Стратегії належить до компетенції не КМУ чи профільних міністерств, а насамперед до органів президентської влади, таких як Офіс Президента України та Представництво Президента України в АР Крим (далі – Представництво), а також й до функціоналу Апарату РНБОУ. Ці органи також мають досвід програмного регулювання щодо Криму, зокрема це окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію ТОТ Криму, затверджені указом Президента України від 26 лютого 2021 р. № 78/2021 [14].

Цим указом, крім утворення Оргкомітету з підготовки та проведення в Україні установчого Саміту Кримської платформи, секретареві РНБОУ приписувалося підготувати проект Стратегії деокупації та реінтеграції ТОТ Криму, а уряду також вказувалося взяти низку заходів із підтримки кримськотатарської мови, включаючи розробку та затвердження протягом шести місяців відповідної Стратегії, яка була у наступному дійсно була схвалена КМУ, але через рік.

Також слід звернути особливу увагу на схвалений вже за умов масштабної російської агресії указ президента України від 15 серпня 2022 р. № 579/2022, яким було засноване Консультативну раду з питань деокупації та реінтеграції ТОТ Криму. До завдань Консультативної ради було віднесено підготовку, з урахуванням положень Стратегії деокупації та реінтеграції ТОТ Криму, та внесення пропозицій щодо пріоритетів діяльності, у тому числі в рамках Кримської платформи, з питань деокупації, реінтеграції та відновлення територі-

альної цілісності України, а також участь у виробленні позиції України з ключових напрямів діяльності Кримської платформи та підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства з питань, що стосуються деокупації та реінтеграції ТОТ Криму [12].

Таким чином, ключовим органом поза межами РНБОУ та КМУ, який мав би опікуватися питаннями реалізації Стратегії, було визначене саме цю Консультативну раду, яка згідно указу № 579/2022 у процесі виконання покладених на неї завдань має взаємодіяти з іншими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, а також із Представництвом та Національним інститутом стратегічних досліджень, при чому секретарем Консультативної ради було визначене Постійного Представника Президента України в АР Крим (далі – Представник), а головою – Президента України.

За п. 9 вказаного указу основною організаційною формою роботи Консультативної ради є засідання, що проводяться у разі потреби, але не рідше двох разів на рік, водночас станом на кінець квітня 2023 р. відомостей про проведення засідань Консультативної ради у відкритих джерелах немає, так само, як й відомостей про затвердження її складу, значна частина якого має бути делегованою, зокрема від експертної мережі Кримської платформи, представницьких органів корінних народів [13] тощо. Оскільки секретарем Консультативної ради є Представник, то логічно дослідити функціонал Представництва із розробки та реалізації програмних документів щодо Криму [12].

Варто додати, що указом Президента України від 20 січня 2016 р. № 16 Представництву приписувалося активізувати у взаємодії з центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування роботу щодо участі у розробленні стратегічних програм повернення ТОТ під загальну юрисдикцію України [3].

Цей указ був скасованим чинним, у редакції 2021 р., указом 17 жовтня

2019 р. № 758/2019, яким Представництву приписувалося у взаємодії з центральними та місцевими органами виконавчої влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування вживати заходів для подальшої активізації роботи щодо розроблення стратегічних програмних документів з питань деокупації та реінтеграції в Україну ТОТ відновлення порушених внаслідок окупації прав і свобод людини і громадянина [4].

Очевидно, в рамках реалізації цих приписів указом Президента України від 13 квітня 2021 р. № 160/2021 було затверджене Стратегію діяльності Представництва, Представництву приписувалося забезпечити реалізацію Стратегії, а КМУ – забезпечити взаємодію центральних органів виконавчої влади та Представництва щодо сприяння реалізації вказаної Стратегії [15].

У цьому контексті варто навести попередній досвід схвалення та реалізації Представництвом програмних актів з деокупації та реінтеграції Криму. Зокрема, розпорядженням Представника від 20 червня 2018 р. № 17 було затверджене План невідкладних заходів з протидії російської агресії з ТОТ України в Криму, захисту інтересів держави, громадян України та українських юридичних осіб в Криму на 2018–2019 роки, як документ, розроблений Представництвом, схвалений Експертною радою 11 квітня 2018 р. та підтриманий 19 червня 2018 р. Робочою групою високого рівня, утвореною розпорядженням Представника від 19 березня 2018 р. № 8 за пропозиціями центральних органів виконавчої влади [11].

У документі вказувалося що він схвалений на виконання завдань, передбачених законом України «Про Представництво Президента України в АР Крим» та указом Президента України 2016 р. № 16/2016: План було спрямоване до Президента України через його Адміністрацію та до органів, установ та організацій, в межах, повноважень яких є сприяння його виконанню, при цьому контроль за виконання Плану було покладене на Представника [11].

Надалі, з 2020 року в рамках адміністративної справи 420/3863/20 за позовом, заявами та скаргами низки колишніх посадовців Представництва та громадських структур суд розглядав питання відповідальності Представництва за невиконання Плану, при цьому хоча у позовних вимогах було відмовлене, судом в цій справі було встановлене необхідність виконання Представництвом приписів цього плану, але зазначене що для оскарження відповідної бездіяльності органу з деокупації та реінтеграції Криму заявник мав довести понесену ним шкоду від такого невиконання [5].

Адміністративний суд вказав, що позивачем не визначено, в чому виразилися дії та бездіяльність Представництва, що призвело до порушення саме його прав, у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням розпорядження № 17 і затвердженого Плану, а також позивачем не визначено, які саме дії суд має зобов'язати відповідача вчинити щодо виконання вказаного розпорядження № 17 і затвердженого Плану станом на момент подання заявленого позову у 2020 році. Водночас, наголосив суд, прийняте розпорядження № 17, та відповідно затверджений ним план, ніким не скасовано, є діючим а тому є обов'язковим для виконання працівниками Представництва [5].

Отже, вказаний досвід судового аналізу програмних документів з деокупації та реінтеграції Криму свідчить про можливість порушення відповідних питань щодо неналежного виконання чи невиконання таких документів й у наступному. Це дозволяє погодитися із думкою експертів Асоціації Реінтеграції Криму [21] про те, що стан виконання заходів плану, затвердженого КМУ в 2023 р. на відповідні дати, як зобов'язань Уряду України може стати предметом не лише громадського контролю та оцінки, але й відповідно об'єктом правового реагування, включно із процесуальним.

Примітно, що, крім цитованої вище постанови П'ятого апеляційного адміністративного суду від 12 травня 2021 р.

у справі 420/3863/20, експерти АРК посилаються на позицію Верховного Суду у постанові від 13 квітня 2023 року у справі 420/8381/20 щодо бездіяльності Держрибагенства України з питань міжвідомчої угоди з РФ стосовно рибальства в Азовському морі, та вказують що відповідні вимоги до органів влади України у вимірі реагування на окупацію Криму можуть висувати особи, які постраждали як від самої окупації, так й від невчинення конкретних дій з деокупації визначеними державними органами в межах їх повноважень.

Слід погодитися із експертами у тому, що є важливим встановлення того, який конкретно орган влади згідно з планом був визначений основним, відповідальним виконавцем його конкретного заходу, особливо з умови наявності низки співвиконавців [21].

Висновки. Таким чином, слід прийти до загального висновку, що наразі в Україні вживаються системні заходи

з програмного регулювання процесів деокупації та реінтеграції Криму. Ключовими структурами, залученими у відповідні процеси, як на рівні розробки відповідних програмних актів, так й у формі їх реалізації слід вважати Мінреінтеграції та Представництво. Наразі ключовим питанням відповідної діяльності залишається внесення змін до Стратегії деокупації та реінтеграції Криму, корегування нової редакції Стратегії із планом дій з її реалізації та функціонування Консультативної ради з питань деокупації та реінтеграції ТОТ Криму.

Водночас виконання чинних наразі оприлюднених програмних документів із деокупації Криму може бути предметом не лише суспільного контролю, але й відповідно судового розгляду в рамках адміністративного судочинства. Питання ефективності громадського контролю за виконанням планів деокупації та реінтеграції Криму має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берназюк І.М. Реалізація актів стратегічної (програмної) правотворчості парламенту, глави держави та уряду як гарантія прямої демократії : монографія. Ужгород : Гельветика, 2017. 483 с.
2. Деякі питання Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій: постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 376 з наступними змінами. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-%D0%BF#Text>.
3. Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим: указ Президента України від 20 січня 2016 р. № 16. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/2016/ed20191017>.
4. Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим: указ Президента України від 17 жовтня 2019 р. № 758/2019. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758/2019/ed20210817#Text>.
5. Постанова П`ятого апеляційного адміністративного суду від 12 травня 2021 р. у справі 420/3863/20. *ЄДРСР*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96931850>.
6. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» та внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 1 липня 2021 р. № 1618-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 68. Ст. 4252.
7. Про внесення змін до плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2023 р. № 288-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 39. Ст. 2077.
8. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII з наступними змінами. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.

9. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 80. Ст. 5063.

10. Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 218-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-2018-%D1%80#Text>.

11. Про затвердження Плану невідкладних заходів з протидії російської агресії з тимчасово окупованої території України в Криму, захисту інтересів держави, громадян України та українських юридичних осіб в Криму на 2018-2019 роки та його спрямування: розпорядження Постійного Представника Президента України в АР Крим від 20 червня 2018 р. № 17. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017755-18#Text>.

12. Про Консультативну раду з питань деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя: указ Президента України від 15 серпня 2022 р. № 579/2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 66. Ст. 3959.

13. Про корінні народи України: Закон України від 1 липня 2021 р. № 1616-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 60. Ст. 3733.

14. Про окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя: указ Президента України від 26 лютого 2021 р. № 78/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 19. Ст. 735.

15. Про пріоритетні напрями діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим: указ Президента України від 13 квітня 2021 року № 160/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 32. Ст. 1846.

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 26. Ст. 1255.

17. Про схвалення Стратегії інформаційної реінтеграції АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1100-р. *Офіційний вісник України*. 2019. № 12. Ст. 424.

18. Про схвалення Стратегії розвитку кримськотатарської мови на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 224-р. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. Ст. 1443.

19. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 22 червня 2021 р. у справі 420/7376/20. *ЄДРСР*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98044939>.

20. Удовенко К.В. Правове забезпечення муніципальної програмної діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 Конституційне право; муніципальне право Х., 2010. 236 с.

21. Урядовий план реінтеграції Криму: міжнародний вимір / Б. Бабін, Е. Плешко, Т. Линник, А. Чвалюк, О. Плотніков, В. Філатов; *Асоціація Реінтеграції Криму*. URL: https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2023/04/20/uryadovyj-plan-reintegracziyi-krymu-mizhnarodnyj-vymir/.

22. Шемякін О.М., Благодельський С.В., Іванова А.В. Програмне правове регулювання та сталий розвиток морського господарства. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія Право. 2011. Т. 2. С. 75–82.

REFERENCES:

1. Bernazyuk I.M. (2017). Realizaciya aktiv strategichnoyi (programnoyi) pravotvorchosti parlamentu, glavi derzhavi ta uryadu yak garantiya pryamoyi demokratiyi: monografiya. Uzhgorod: Gelvetika, 483 s.

2. Deyaki pitannya Ministerstva z pitan reintegraciyi timchasovo okupovanih teritorij: postanova Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 8 chervnya 2016 r. № 376 z nastupnimi zminami. *Zakonodavstvo Ukrayini*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-%D0%BF#Text>
3. Pitannya Predstavництва Prezidenta Ukrayini v Avtonomnij Respublici Krim: ukaz Prezidenta Ukrayini vid 20 sichnya 2016 r. № 16. *Zakonodavstvo Ukrayini*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/2016/ed20191017>
4. Pitannya Predstavництва Prezidenta Ukrayini v Avtonomnij Respublici Krim: ukaz Prezidenta Ukrayini vid 17 zhovtnya 2019 r. № 758/2019. *Zakonodavstvo Ukrayini*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758/2019/ed20210817#Text>
5. Postanova P`yatogo apelyacijnogo administrativnogo sudu vid 12 travnya 2021 r. u spravi 420/3863/20. *YeDRSR*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96931850>
6. Pro viznannya takim, sho vtrativ chinnist, Zakonu Ukrayini "Pro stvorenniya vilnoyi ekonomichnoyi zoni "Krim" ta pro osoblivosti zdiysnennya ekonomichnoyi diyalnosti na timchasovo okupovaniy teritoriyi Ukrayini" ta vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 1 lipnya 2021 r. № 1618-IX. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2021. № 68. St. 4252.
7. Pro vnesennya zmin do planu zahodiv z realizaciyi Strategiyi deokupaciyi ta reintegraciyi timchasovo okupovanoyi teritoriyi AR Krim ta m. Sevastopolya: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 4 kvitnya 2023 r. № 288-r. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2023. № 39. St. 2077.
8. Pro zabezpechennya prav i svobod gromadyan ta pravovij rezhim na timchasovo okupovaniy teritoriyi Ukrayini: zakon Ukrayini vid 15 kvitnya 2014 r. № 1207-VII z nastupnimi zminami. *Zakonodavstvo Ukrayini*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
9. Pro zatverdzhennya planu zahodiv z realizaciyi Strategiyi deokupaciyi ta reintegraciyi timchasovo okupovanoyi teritoriyi AR Krim ta m. Sevastopolya: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 29 veresnya 2021 r. № 1171-r. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2021. № 80. St. 5063.
10. Pro zatverdzhennya planu zahodiv, spryamovanih na realizaciyu deyakih zasad derzhavnoyi vnutrishnoyi politiki shodo timchasovo okupovanoyi teritoriyi AR Krim ta m. Sevastopolya: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 28 bereznya 2018 r. № 218-r. *Zakonodavstvo Ukrayini*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-2018-%D1%80#Text>
11. Pro zatverdzhennya Planu nevidkladnih zahodiv z protidiyi rosijskoyi agresiyi z timchasovo okupovanoyi teritoriyi Ukrayini v Krimu, zahistu interesiv derzhavi, gromadyan Ukrayini ta ukrayinskih yuridichnih osib v Krimu na 2018-2019 roki ta jogo spryamuvannya: rozporyadzhennya Postijnogo Predstavnika Prezidenta Ukrayini v AR Krim vid 20 chervnya 2018 r. № 17. *Zakonodavstvo Ukrayini*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017755-18#Text>
12. Pro Konsultativnu radu z pitan deokupaciyi ta reintegraciyi timchasovo okupovanoyi teritoriyi ARK ta mista Sevastopolya: ukaz Prezidenta Ukrayini vid 15 serpnya 2022 r. № 579/2022. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2022. № 66. St. 3959.
13. Pro korinni narodi Ukrayini: Zakon Ukrayini vid 1 lipnya 2021 r. № 1616-IX. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2021. № 60. St. 3733.
14. Pro okremi zahodi, spryamovani na deokupaciyu ta reintegraciyu timchasovo okupovanoyi teritoriyi ARK ta mista Sevastopolya: ukaz Prezidenta Ukrayini vid 26 lyutogo 2021 r. № 78/2021. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2021. № 19. St. 735.
15. Pro prioritetni napryami diyalnosti Predstavництва Prezidenta Ukrayini v Avtonomnij Respublici Krim: ukaz Prezidenta Ukrayini vid 13 kvitnya 2021 roku № 160/2021. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2021. № 32. St. 1846.
16. Pro rishennya Radi nacionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 11 bereznya 2021 roku «Pro Strategiyu deokupaciyi ta reintegraciyi timchasovo okupovanoyi teritoriyi Avtonomnoyi Respubliki Krim ta mista Sevastopolya»: Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 24 bereznya 2021 roku № 117/2021. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2021. № 26. St. 1255.

17. Pro shvalennya Strategiyi informacijnoyi reintegraciyi AR Krim ta m. Sevastopolya: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 27 grudnya 2018 r. № 1100-r. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2019. № 12. St. 424.

18. Pro shvalennya Strategiyi rozvitku krimskotatarskoyi movi na 2022-2032 roki: rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 23 lyutogo 2022 r. № 224-r. *Oficijnij visnik Ukrayini*. 2022. № 26. St. 1443.

19. Rishennya Odeskogo okruzhnogo administrativnogo sudu vid 22 chervnya 2021 r. u spravi 420/7376/20. *YeDRSR*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98044939>

20. Udovenko K.V. Pravove zabezpechennya municipalnoyi programnoyi diyalnosti v Ukrayini: dis. ... kand. jurid. nauk: spec. 12.00.02 Konstitucijne pravo; municipalne pravo. H., 2010. 236 s.

21. Uryadovij plan reintegraciyi Krimu: mizhnarodnij vimir / B. Babin, E. Pleshko, T. Linnik, A. Chvalyuk, O. Plotnikov, V. Filatov; *Asociaciya Reintegraciyi Krimu*. Retrieved from https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2023/04/20/uryadovyj-plan-reintegraciyi-krymu-mizhnarodnyj-vymir/

22. Shemyakin O.M., Blagodelskij S.V., Ivanova A.V. (2011) Programne pravove regulyvannya ta stalij rozvitok morskogo gospodarstva. *Visnik Mariupolskogo derzhavnogo universitetu. Seriya Pravo*. T. 2. S. 75–82.